

SLOVANSKÉ HRADIŠTĚ V MIKULČICÍCH

NÁRODNÍ KULTURNÍ PAMÁTKA

POBOČKA MASARYKOVA MUZEA V HODONÍNĚ

DĚJEPISNÁ OLYMPIÁDA

VELKÁ MORAVA A SOLUNŠTÍ BRATŘI SV. CYRIL A METODĚJ

863 – 2013

Masarykovo muzeum, příspěvková organizace Jihomoravského kraje, organizuje prostřednictvím své pobočky Slovanského hradiště v Mikulčicích, NKP, dějepisnou olympiádu na téma Velká Morava a soluňští bratři sv. Cyril a Metoděje. V souvislosti s letošním výročím 1150. let od příchodu obou věrozvěstů na území Velké Moravy tak podněcuje děti obou stupňů základních škol k rozšíření znalostí o vzniku prvního státního útvaru na našem území. Pomáhá žákům uvědomit si kulturní i náboženské hodnoty, které zde vybudoval silný panovnický rod a zanechali za sebou především sv. Cyril a sv. Metoděj.

I. Kdo a jak se může přihlásit?

Účastníkem olympiády se mohou stát žáci 4. až 9. třídy, kteří reprezentují svoji třídu a školu pod vedením třídního či oborového pedagoga. Soutěž je určena pro děti České i Slovenské republiky.

Přihlášku najdete ke stažení na adrese <http://www.masaryk.info/slovanske-hradiste-mikulcice/> (Přihlášky do soutěží a materiály ke stažení) nebo ji najdete v příloze tohoto manuálu.

Do soutěže přihlášené třídní kolektivy získávají možnost navštívit Slovanského hradiště v Mikulčicích v období **duben – květen 2013 zdarma**, např. ze studijních důvodů.

II. Průběh soutěže

Soutěž probíhá ve dvou kolech pro dvě věkové kategorie.

První se uskuteční na základních školách v časovém rozmezí od **1. 5. do 30. 5. 2013**. Druhé, užší a finální pak proběhne přímo na Slovanském hradišti v Mikulčicích v průběhu měsíce června.

První kolo si organizuje sám pedagog ve své vyučovací hodině. Od vyhlášovatele obdrží studijní materiály, soupis doporučené literatury, soutěžní pracovní listy (jeden tisk určený ke kopírování), a také osnovy hlavních témat či slovník podstatných i odborných termínů (viz. bod VI – VII.).

Soutěžní listy jsou vyhodnocovány přidělením bodů k jednotlivým otázkám a porovnáním času, který žák k vyplnění listů potřeboval.

V tomto kole dbá pedagog předepsaných pravidel a pokynů na řešení daného úkolu a sám listy také vyhodnocuje. Poté vybere trojici nejlepších žáků příslušné kategorie do kola užšího a zašle přihlášku nejpozději do **10. 6. 2013**.

Druhé kolo soutěže se uskuteční mezi nejlepšími reprezentanty přihlášených škol.

III. Soutěžní pracovní listy a rozsah učiva a znalostí dětí obecně

Nároky na znalosti dětí vychází z rámcového vzdělávacího programu a opírají se o konkrétní školní vzdělávací programy oslovených škol. Vychází tedy ze školních požadavků učitele na znalosti učiva konkrétního stupně ZŠ.

Soutěžní pracovní listy jsou děleny na dvě kategorie.

I. kategorie je pro děti od 4. do 6. třídy, II. pro žáky 7. – 9. třídy. Na čtyřech listech jsou prověřovány znalosti historie vzniku Velkomoravského státu, panovnického rodu, významných hradišť Velké

Moravy na území České i Slovenské republiky, ale i povědomí o životě obyvatel hradiště a okolí v 9. století.

IV. Způsob hodnocení a sčítání bodů listů I. kola pedagogy

Maximální počet dosažitelných bodů obou soutěžních kategorií je 40. Žáci plní pracovní list v přesně stanoveném časovém limitu 30 minut.

I. Kategorie (4. – 6. třída)

Úkol č. I. (za každé správné umístění říše do mapy získává žák 1 bod. Maximální počet bodů jsou 3. **Řešení:** Hnědá barva představuje Franckou říši, červeně oblemovaná je naznačena říše Velkomoravská, barvou šedou je zvýrazněna poloha říše Byzantské).

Úkol č. II. (za každé správné umístění hradiště do mapy získává žák 1 bod. Maximální počet bodů jsou 2. **Řešení:** Hradištěm na území České republiky jsou Mikulčice, na území Slovenské republiky Nitra).

Úkol č. III. (správné seřazení panovníků je hodnoceno po bodu. Maximální počet bodů jsou 4. **Řešení:** Mojmír I., Rostislav, Svatopluk, Mojmír II.).

Úkol č. IV. (zcela správné rozluštění hlaholice přináší žákovi 10 bodů, v případě nezdaru je za bod započítán každý správně přeložený znak. **Řešení:** BAZILIKA).

Úkol č. V. (každá správně zodpovězená otázka je ohodnocena bodem. Za úplné vyluštění křížovky obdrží žák bodů 8. **Řešení:** 1. GOMBÍK, 2. SOLUŇ, 3. SVATOPLUK, 4. PRSTEN, 5. MIKULČICE, 6. HLAHOLICE, 7. PALISÁDA. Správná odpověď hádanky je: OSTRUHA).

Úkol č. VI. (správné umístění předmětu na linku přináší bod, při nalezení vyobrazení sokola je pak žákovi přičten bod 8.).

Úkol č. VII. (každá správná odpověď je ohodnocena bodem. Maximální počet možných dosažených bodů je 5. Správné **řešení:** 1. C), 2. A), 3. B), 4. A), 5. A)).

II. Kategorie (7. – 9. třída)

Úkol č. I. (za každé správné umístění říše do mapy získává žák 1 bod. Maximální počet bodů jsou 4. **Řešení:** Hnědá barva představuje Franckou říši, červeně oblemovaná je naznačena říše

Velkomoravská, barvou šedou je zvýrazněna poloha říše Byzantské a zelené území představuje říši Bulharskou).

Úkol č. II. (za každé správné umístění hradiště do mapy získává žák 1 bod. Maximální počet bodů jsou 4. **Řešení:** Hradištěm na území České republiky jsou A) Pohansko u Břeclavi, B) Mikulčice, C) Staré Město u Uherského Hradiště, na území Slovenské republiky D) Nitra).

Úkol č. III. (správné spojení historických osobností přináší vždy 1 bod. Maximální počet bodů jsou 4. **Řešení:** Mojmír + Pribina, Cyril + Metoděj, Bořivoj I. + Ludmila, Naum + Gorazd).

Úkol č. IV. (zcela správné rozluštění hlaholice přináší žákovi 10 bodů, v případě nezdaru je za bod započítán každý správně přeložený znak. **Řešení:** MIKULČICE).

Úkol č. V. (každá správně zodpovězená otázka je ohodnocena bodem. Za úplné vyluštění křížovky obdrží žák bodů 10. **Řešení:** 1. BRADATICE, 2. NÁKONČÍ, 3. SOLIDUS, 4. STILUS, 5. LUNICE, 6. OSTRUHA, 7. VISLA, 8. PŘILBA, 9. OKOV. Správná odpověď hádanky je: ROSTISLAV).

Úkol č. VI. (za každé správné pojmenování stavby získává žák 1 bod. Maximální počet bodů jsou 3. **Řešení:** (zleva doprava), první obrázek: bazilika, prostřední: rotunda, vpravo: kostel s apsidou.

Úkol č. VII. každý správná odpověď je ohodnocena bodem. Maximální počet možných dosažených bodů je 5. Správné **řešení:** 1. B), 2. C), 3. C), 4. C), 5. A)).

V. Vyhodnocení soutěže – finální kolo

Vyhodnocení se uskuteční v areálu Slovanského hradiště v Mikulčicích v červnu.

Soutěž proběhne i zde ve dvou kategoriích. Stejně jako v prvním kole, bude soutěž limitována časem.

Při shodném hodnocení bude provedena doplňující zkouška (např. překlad textu z hlaholice) na čas.

Soutěž vyhodnotí na základě bodového ohodnocení a splnění časového limitu pracovníci Slovanského hradiště v Mikulčicích.

V den samotného vyhlášení budou do Mikulčic pozváni všichni účastníci soutěže (nejen ti nejlépe ohodnocení v první kole) a bude pro ně připraven bohatý zábavný program.

Hodnotnými věcnými cenami budou odměněny tři nejlepší soutěžící v každé kategorii.

Všichni účastníci užšího kola pak dostanou drobné pozornosti.

VI. Studijní osnova:

- 1) Stěhování národů, příchod Slovanů, Sámova říše
- 2) Budování prvního státního útvaru západních Slovanů, Stará a Velká Morava, Pribinova Nitra, první panovník Mojmír I.
- 3) Panování Rostislava a příchod soluňských bratří sv. Cyrila a Metoděje
- 4) Rozvoj říše za panování Svatopluka I. Velkého
- 5) Významná hradiště v České a Slovenské republice, sousední říše a vztahy se zahraničím
- 6) Svatoplukovi synové a zánik Velkomoravské říše
- 7) Ze života dalších obyvatel hradišť (velmožové, vojáci, řemeslníci, zemědělci, otroci)
- 8) Umění a řemeslo (budování kostelů, výroba šperků, keramiky aj.)
- 9) Archeologie, archeologické nálezy, specifické termíny a označení předmětů

VII. Doporučená literatura:

1. Iva Stříbrná a kolektiv, *Vlastivěda 4*, Hlavní události nejstarších českých dějin, Brno: Nová škola, s.r.o. 2008, ISBN: 80-7289-066-2
2. Luděk Galuška, *Slované, doteky předků. O životě na Moravě v 6. - 10. století*, Brno: Moravské zemské muzeum 2004, ISBN: 80-7028-218-5, 148 s.
3. Alena Ovčačíková, *Pověsti staré Moravy*, Bruntál: ELLF 2007, ISBN: 80-95637-35-0, 285 s.
4. Lumír Poláček, *Terénní výzkumy*, Brno: Archeologický ústav AV ČR 2006, ISBN: 80-86023-47-8, 44 s.
5. Petr Piřha, *Slyšte slovo a zpívejte píseň. Život svatých Cyrila a Metoděje a příběh Velegradu*, Velehrad: Poustevník 2012, ISBN: 978-80-86610-59-7, 205 s.
6. Zdena Rosecká, *Čtení z nejstarších českých dějin*, Pověsti a historická vyprávění pro 4. a 5. ročník, Brno: Nová škola, s.r.o. 2008, ISBN 80-7289-056-5.

VIII. Přehled pojmů a názvů archeologických nálezů z doby Velké Moravy

AKROPOLE – ústřední poloha hradiště, zpravidla nejvýše položená a nejlépe opevněná část se sídlem vládce či správce.

AMFORKA – menší nádoba s vyšším a užším hrdlem, s protáhlým tělem s horní výdutí, vždy dvě velká protilehlá ucha od okraje či hrdla k podhrdlí, užívaná i jako zásobní a přepravní obal především pro tekutiny.

APSIDA – půlkruhový výklenek kostela, někdy použit jako označení presbytáře, kde stál kněz.

BAZILIKA – vícelodní typ kostela (většinou trojlodní) buď se středovou lodí vyšší – pravá bazilika, nebo s loďmi stejné výšky – síňový typ.

BRADATICE - specifická bojová sekera s kratším ostřím, která dokázala proseknout ochrannou zbroj. Sekera měla krátký tupý tyl, vhodný k rozdrčení přilby či odražení štítu na dlouhém topůrku až metrové délky. Tyto sekery mohly úspěšně konkurovat meči a ve slovanském prostředí byly typickou zbraní bojovníků.

BRÁNA – součást opevnění umožňující a chránící vstup do hradišť či dvorů.

DÝKA – bodná zbraň pro boj zblízka.

GOMBÍK – kulovitá ozdoba, spínadlo s malým kruhovitým ouškem, který nosily jak ženy tak i muži. Býval zavěšován na obou stranách výstřihu oblečení. Nejčastěji zdoben rostlinnými motivy, technikou granulace či filigránu. Postupem času zvětšovaly svou velikost.

HLAHOLICE – nejstarší slovanská abeceda, vytvořená pravděpodobně sv. Cyrilem - Konstantinem ještě před příchodem na Velkou Moravu. Název pochází ze slovanského „glagolati“ – mluvi.

HŘEBEN – předmět sloužící jako toaletní potřeba i jako ozdoba účesu, charakteristická je jedna či dvě řady zubů.

KLÍČE – předmět nejlépe svědčící o existenci i charakteru uzavíracích mechanismů – zámků. Rozeznáváme dva hlavní typy – hákovité klíče pro horizontální posouvání závory tahem a otočné, které posunují závoru postupným zaklesáváním zubů do zářezu v závoře.

KOPÍ - důležitá součást výbroje válečníka, skládající se z dlouhého dřevce i 2 metry dlouhého a železného hrotu. Vedle oštěpu patřilo podle pramenů k hlavním zbraním slovanských vojsk. Hrot kopí má štíhlý listovitý tvar, vprostřed zesílený. Na ratiště byl nasazen pomocí tulejky a upevněn hřebem. Délka listu se pohybuje od 30 do 45 cm.

KOVADLINA – prostý kovový blok s rozšířenou horní plochou, dolů zpravidla kónicky zúžený.

LUNICE – typický ženský šperk ve tvaru půlměsíce, který nosily výhradně svobodné dívky.

MEČ – železná bojová zbraň, jejíž váha se pohybovala obvykle okolo 1,5 – 2kg.

NÁKONČÍ – ozdobné jazykovité kování na konci opasku. Zdobený opasek byl symbolem moci a společenského postavení s velmi rozmanitou ornamentikou se vzory rostlinnými, zoo i antropomorfními. Mohl nést motiv panovníka – knížete nebo kněze.

NÁRAMEK – ozdoba k navlékání na zápěstí či předloktí.

NÁSADA – dřevěná rukojeť sloužící ke snazšímu uchopení, resp. prodloužení kamenného či kovového nástroje.

NŮŽ – univerzální nástroj denní potřeby, sloužící ke krájení a řezání, příp. i bodným a vrtným operacím, mohl sloužit jako příležitostná zbraň, patří mezi časté nálezy jak na sídlištích i v hrobech, nejčastěji leží po levém boku zemřelého pod rukou nebo u kyčle, většinou v pozůstatcích dřevěné pochvy. Do hrobu je dostávali muži, ženy i děti. Nože dosahovaly délky 5-20 cm s šířkou čepele mezi 1-3 cm. Nejrozšířenější byly jednobřité nože o délce 10-15 cm.

NŮŽKY – nástroj ke stříhání, vyobrazeny jsou tzv. nůžky pružinové (pružinové, pérové, jednodílné, ovčácké), vyrobené z 1 kusu a založené na zpětné síle stlačené pružiny.

OCÍLKA – železný předmět sloužící k rozdělávání ohně.

OPASEK – užší pruh kůže ovitý kolem těla ve výši pasu buď pro ozdobu, nebo ke stažení oděvu. Nezbytná součást velkomoravského oděvu všech vrstev obyvatelstva.

OST – rybářské náčiní, vidlice k nabodávání ryb, obvykle se dvěma hroty, opatřenými zpětnými háčky.

OSTRUHA – součást jezdecké výstroje sloužící k vybízení koně, výrazný atribut slovanských jízdních bojovníků.

PALISÁDA – jednoduchý způsob opevnění či hrazení z kůlů.

PRAŽNICE – hrubě vytvořené mohutné nádoby čtvercového či obdélného tvaru s délkou hrany kolem metru, pražnice je lemována nízkým okrajem o výšce asi 10 až 16 cm se dnem silným asi 5 cm. Vnitřní plocha je vyhlazená, ze spodní strany jsou zřetelné otisky prutů či prken, pomocí nichž byla pražnice přenášena. Specifická součást raně středověké keramické produkce z velmi hrubé, jen slabě vypálené hlíny s výraznou příměsí písku, kamínků, plev, slámy apod. Většinou se uvažuje o používání těchto nádob k tepelné úpravě zrna jako je dosoušení před mletím nebo pražením. Sloužit mohly i k pečení placek – oheň byl rozdělán uvnitř pražnice, po jejím prohřátí byl popel vymeten a rozpálená.

PŘESLEN – malé závaží, udržující při soukání vlákna z koudele vřeteno v rovnováze a v setrvačném pohybu.

PŘEZKA – (spona) pomůcka k zapnutí opasku či řemene postroje např. provlečením a zajištěním pomocí trnu či výčnělku, obvykle složená z rámečku a trnu pohyblivě upevněného očkem.

RÁDLO – kovová součást oradla rozrývající a kypřící půdu, skládá se z čepele (listu) lopatkového tvaru, na 1 konci tupě zahrocená, na druhém konci opatřená týlními laloky k upevnění na dřevo.

SEKERA – nástroj k sekání dřeva.

SOLIDUS – pozdně římská a byzantská zlatá mince. V Mikulčicích byl nalezen solidus císaře Michala III., ražený v letech 842-867, v hrobě muže u jižní lodi trojlodní baziliky jako „obol mrtvých“.

SRP – nástroj k sekání obilí či trávy k použití v jedné ruce.

STILUS – tyčinkovité pisátko se zahrocenou špičkou. Rylo se do povoskovaných dřevěných tabulek, plochou stranou se písmena umazávala. Zvláště výhodné bylo užití při výuce.

TKALCOVSKÝ STAV – zařízení ke tkaní látek, v době velkomoravské byl patrně používán pouze stav vertikální, pro zatížení osnovy se používalo sady tkalcovských závaží, které jsou dnes důkazem o existenci tkalcovských stavů.

VĚDRO – nádoba na tekutinu, především na vodu zhotovená z dřevěných dýh stažených lýkovými nebo dřevěnými obručemi.

VELKÁ MORAVA – (také Velkomoravská říše – lat. Moravia Magna) byla prvním známým západoslovanským státem ve své době nejmocnějším a nejsilnějším ve střední Evropě; existovala převážně na moravském, českém, slovenském a maďarském území mezi léty 833-907.

ZÁVAŽÍ – předmět poměrně hmotný opatřený obvykle vodorovným otvorem k provlečení šňůry. Hlinitá masa nemusela být plně vypálena, pro tkalcovské stavy bylo používáno nejvíce tvarů válcovitých a kuželovitých.

ZÁVĚSEK – ozdoba spíše drobná, určená k zavěšení např. do náhrdelníku nebo i samostatně.

ŽERNOV – dvoudílný diskovitý výrobní nástroj složený z tzv. ležáku (statická spodní část) a běhounu (rotační vrchní část), který je opatřen otvorem k sypání roztíraného nebo drceného zrní.

SLOVANSKÉ HRADIŠTĚ V MIKULČICÍCH

NÁRODNÍ KULTURNÍ PAMÁTKA
POBOČKA MASARYKOVA MUZEA V HODONÍNĚ

DĚJEPISNÁ OLYMPIÁDA VELKÁ MORAVA A SOLUNŠTÍ BRATŘI SV. CYRIL A METODĚJ 863 – 2013

Přihláška

Základní škola.....

Adresa.....

Jméno ředitele /ky.....

Vedoucí pedagog.....

Třída.....

Telefonní kontakt.....

E-mail.....

Mikulčice 2013

Pošlete nejpozději do **30. 4. 2013** na adresu s.malikova@masaryk.info.

SLOVANSKÉ HRADIŠTĚ V MIKULČICÍCH

NÁRODNÍ KULTURNÍ PAMÁTKA
POBOČKA MASARYKOVA MUZEA V HODONÍNĚ

DĚJEPISNÁ OLYMPIÁDA VELKÁ MORAVA A SOLUNŠTÍ BRATŘI SV. CYRIL A METODĚJ 863 – 2013

Přihláška do II. kola

Jméno soutěžícího.....
Kategorie.....
Základní škola.....
Adresa.....
Vedoucí pedagog.....
Třída.....
Telefonní kontakt.....
E-mail.....

Mikulčice 2013

Pošlete nejpozději do **10. 6. 2013** na adresu s.malikova@masaryk.info.